

**UCHWAŁA NR XIX.165.2016
RADY GMINY DARŁOWO**

z dnia 19 lutego 2016 r.

w sprawie przyjęcia Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie dla Gminy Darłowo na lata 2016 – 2020

Na podstawie art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2015 r. poz. 1515, 1890) oraz art. 6 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2015 r. poz. 1390) **Rada Gminy Darłowo uchwala, co następuje:**

§ 1. Przyjmuje się Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie dla Gminy Darłowo na lata 2016 – 2020, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Darłowo.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Gminy
Darłowo

Grzegorz Hejno

Załącznik do Uchwały Nr XIX.165.2016
Rady Gminy Darłowo
z dnia 19 lutego 2016 r.

**PROGRAM
PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY
W RODZINIE ORAZ OCHRONY OFIAR
PRZEMOCY W RODZINIE DLA GMINY DARŁOWO
NA LATA 2016 - 2020**

luty 2016

„Najbardziej niebezpiecznym miejscem na ziemi jest dom po zmierzchu”

E. Brandon /amerykański kryminolog/

„Przeprowadzenie badań stopniowo rozmywa mit szczęśliwego, bezpiecznego domu rodzinnego”

E. Jarosz /2005 rok – badacz problemów przemocy domowej/

SPIS TREŚCI

WSTĘP	2
Rozdział 1 Podstawy prawne Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie Dla Gminy Darłowo na lata 2016 - 2020	4
1.1. Akty prawne na podstawie których został opracowany PROGRAM.. ..	4
1.2. Przyjęto do realizacji w ramach ograniczania zjawiska przemocy domowej szczególne zapisy w zakresie prawa umożliwiające poszerzenie oddziaływań profilaktycznych	4
Rozdział 2 Merytoryczne założenia Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie Oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie dla Gminy Darłowo na lata 2016 – 2020	6
2.1. Diagnoza problemów społecznych wynikających z przemocy domowej /rodziny/ na terenie Gminy Darłowo	6
2.2. Podstawy teoretyczne zjawiska przemocy w rodzinie z uwzględnieniem jej skutków zdrowotnych i psychospołecznych	7
2.3. Uzasadnienie konieczności podjęcia szczególnych działań skierowanych i obejmujących takie grupy jak seniorzy, osoby niepełnosprawne oraz dziecka z uwzględnieniem przemocy widzianej oczami sprawcy i ofiary. Rola samorządów w podejmowaniu działań na rzecz ww kategorii osób	13
2.4. Przemoc w rodzinie wyzwanie dla świata i samorządów ujęcie WHO – ZDROWIE PUBLICZNE	16
Rozdział 3 Cele systemu społecznego, zadania i działania podejmowane na terenie Gminy Darłowo w latach 2016 – 2020	17
3.1. Misja Gminy Darłowo, przyjęte kierunki działań oraz cel nadrzędny podejmowanych działań.	17
3.2. Cel I Ograniczenie zjawiska przemocy w rodzinie po przez jej zapobieganie i ochronę Ofiar przemocy	17
3.3. Cel II Zmniejszenie negatywnych następstw przemocy w rodzinie o charakterze psychologicznym, socjologicznym i zdrowotnym	19
3.4. Cel III Poprawa skuteczności działań na rzecz osób dotkniętych przemocą po przez monitorowanie występowania przemocy w rodzinie, jej rozmiarów oraz efektywności podejmowanych działań	20
Zasady finansowania	21
Załącznik:	22
- dane statystyczne Komendy Głównej Policji,	

WSTĘP

1. Krótka charakterystyka podejmowanych działań w latach 2011-2015 i ocena ich efektywności.

Nadrzędnym celem tego programu było systematyczne tworzenie sprawnego gminnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Na potrzeby realizacji celu nadrzędnego przeprowadzono rzetelną i obiektywną diagnozę zjawiska przemocy domowej na terenie gminy z uwzględnieniem poznania postaw społecznych mieszkańców wobec tego problemu. Takie działania pozwoliło na poznanie stereotypów i mitów wpisanych w zachowania społeczności lokalnej, które skutkują przyjmowaniem właściwych lub niewłaściwych postaw w zakresie reagowania na przemoc domową. Przygotowano także i zrealizowano także ofertę działań skierowaną do ofiar i sprawców przemocy w rodzinie, osób doznających i stosujących ją. Uruchomiono cały wachlarz oddziaływań budzących świadomość społeczną, a także uwrażliwiających na tzw. „Krzyk za ścianą”. Kampanie społeczne, coroczne konferencje oraz debata pozwoliły na dotarcie do różnych grup wiekowych i zawodowych.

Podjęte działania nie znalazły wprawdzie bezpośredniego odbicia w ilości zakładanych Niebieskich Kart, czy też ilości składanych wniosków do Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, ale zaowocowało wzrostem ilości osób zgłaszających się do specjalistów. Wzrosło także zapotrzebowanie na specjalistyczne działania tj.: poradnictwo socjalne, pedagogiczne, socjologiczne, psychologiczne oraz terapię rodzin.

Podjęte działania „obudziły” oczekiwania społeczności na fakt że każdy człowiek bez względu na swoją pozycję społeczną i zawodową ma prawo do szacunku i może oczekiwać na pomoc w najbliższym otoczeniu ale bardziej w formie indywidualnych spotkań niż kontaktów z instytucjami.

2. Charakterystyka działań na lata 2016-2020 z uwzględnieniem kierunków działań.

Zjawisko przemocy domowej występuje z różnym nasileniem we wszystkich społecznościach. Na dzisiaj wiadomo, że doznawana przemoc w rodzinie rodzi konsekwencje niewyobrażalnie szkodliwe i głęboko zapadające w pamięci. Daje o sobie znać przez całe życie w postaci ciężkich chorób i zachowań społecznie nieakceptowanych. „Najbardziej jednak niepojące jest to, że przemoc rodzi przemoc, tworząc swoistą spiralę przemocy, obejmującą coraz to nowe generacje.”¹

Konstruując nowy program uwzględniono nie tylko dotychczasowe doświadczenie, ale to właśnie doświadczenia zobligowały do poszukiwania nowych rozwiązań wskazanych przez literaturę fachową oraz podejmowane w różnych zakresach badania socjologiczne.

- W podejmowanych działaniach należy uwzględnić opracowywane od 2012 roku według nowych zasad dane statystyczne Komendy Głównej Policji z tzw. interwencji w sprawie Przemocy Domowej, Rodzinnej, które jednoznacznie potwierdzają fakt zgłaszany dotychczas przede wszystkim przez badaczy zjawiska że problem przemocy domowej w równym stopniu dotyczy rodzin z problemem alkoholowym „ jak i bez tego problemu ”. Przemoc w rodzinie jest tak okrutnym zjawiskiem że poszukuje się różnych usprawiedliwień:

¹ J.A. Malinowski, „Pętla przemocy”, wychowanie na co dzień, 1996, nr 9

„gdyby był (a) trzeźwa nie po wypiciu, nie zrobił (a) tego. Z drugiej strony, taki mit czy też stereotyp, przyjęty społecznie, zamyka drogę ofiarom i doznającym przemocy (dotyczy też sprawców i stosujących przemoc) do poszukiwania rozwiązań wg zasady „u nas nikt nie pije”.

Załącznik do programu Dane statystyczne Komendy Głównej Policji.

- Czynnikiem podtrzymującym przemoc jest także wyuczona bezradność, jest to przekonanie, że nie uda się w żaden sposób uniknąć nieprzyjemnych sytuacji. „Jest poddaniem się, zaprzestaniem działania. Człowiek wprowadza się w stan apatii, zmęczenia, znużenia, niekompetencji, leku, wrogości i depresji”.²
- Od zdrowia rodziny zależy siła i zdrowie całego społeczeństwa, ponieważ te dwie duże grupy oddziałują na siebie. „Rodzina spełnia tak jakby funkcję odbiornika i nadajnika i to od niej zależy zdrowie i dobro jednostek oraz całej społeczności.”³ To rodzina programuje zachowania swoich członków poprzez normy rodzinne w szerokim rozumieniu i przyjęte często w dobrej wierze, ale mające na celu także ochronę tajemnic i sekretów rodzinnych „trupy w szafie”.
- W podejmowanych działaniach nadal będzie zwracana uwaga na przemoc żona – mąż (konkubentka – konkubent), ale ze szczególną troską zostanie przygotowana oferta przeciwdziałania przemocy wobec dzieci, a także seniorów i osób niepełnosprawnych. Wprawdzie wypracowane przez lata normy społeczne przewidują „strefy ochronne – które dotyczą dzieci, seniorów i osób niepełnosprawnych” to nie jest to jednak takie proste. Osoby te wymagają daleko idącej troski i pomocy, a także bezpośredniej kontroli ich życia i dobrostanu. Zacierają się granice i to właśnie ta kontrola przybiera formę zdecydowanej ingerencji, a stąd już krok od przemocy akceptowane są klapsy, ale jak mierzyć ich siłę (w Polsce obowiązuje zakaz klapsów). Ze społeczną akceptacją spotykają się niektóre formy przemocy np. mówienie podniesionym głosem „bo stary to głuchy”, w którym miejscu przekroczona zostaje granica nikt nie wie. Staremu i głupiemu nie mamy dawać pieniędzy, bo nie wie co z tym zrobić. Takim zachowaniom mówimy NIE.
- Budowanie społeczeństwa obywatelskiego, które potrafi działać niezależnie od instytucji państwowych, to priorytet w podejmowanych działaniach na rzecz wspólnoty lokalnej Gminy Darłowo. Podstawową cechą społeczeństwa obywatelskiego jest świadomość członków tego społeczeństwa POTRZEB WSPÓLNOTY ORAZ DAŻENIE DO ICH ZASPOKOJENIA czyli bezwzględne zainteresowanie sprawami przemocy w rodzinie oraz wskazać jak w sposób prawidłowy ukierunkować odpowiedzialność społeczną za jego dobro. Zasygnalizowane kierunki podejmowanych działań są kompatybilne z założeniami WHO w zakresie zdrowia publicznego. Zdrowie publiczne to nauka i sztuka zapobiegania chorobom przedłużanie życia zorganizowane wysiłki społeczeństwa oraz promowanie zdrowia po przez zorganizowane wysiłki społeczeństwa (komitet D.Achansona). WHO stwierdza, że przemoc w rodzinie jest wyzwaniem dla całego świata, a ujęcie przemocy w tym rozumieniu nazywa się ujęciem ekologicznym.

² A. Widera – Wypoconska . Mechanizmy przemocy w rodzinie W-wa 2010 str. 36

³ T. Kuryłowicz . Zbadań nad rodziną Lublin 1994 str.11

Rozdział 1 Podstawy prawne PROGRAMU PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE ORAZ OCHRONY OFIAR PRZEMOCY W RODZINIE DLA Gminy Darłowo na lata 2016 2020 .

1.1 Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie Oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2016 – 2020 dla Gminy Darłowo został opracowany na podstawie :

- ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie /Dz.U. z 2015r., poz. 1390/
- ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej /Dz.U. z 2015r., poz. 163 z późn. zm./
- ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi /Dz. U. z 2015r. poz. 1286 z późn. zm./
- ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy
- ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks Karny
- Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014 – 2020 – Uchwała Nr 76 Rady Ministrów z dnia 29 kwietnia 2014 r. w sprawie ustanowienia Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014 - 2020
- Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Założenia programowe opierają się również na poniższych aktach prawnych:

- ✓ Rozporządzenie Rady Ministrów z 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „ Niebieska Karta” /Dz.U. nr 209, poz. 1245/,
- ✓ Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 marca 2011 r. w sprawie procedury postępowania przy wykonywaniu czynności odebrania dziecka z rodziny w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia w związku z przemocą w rodzinie /Dz.U. Nr 81 poz. 448/,
- ✓ Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 22 października 2010 r. w sprawie wzoru zaświadczenia lekarskiego o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie.

1.2 Dotychczas podejmowane działania w obszarze ochrony prawnej nie uwzględniały pracy w zakresie ograniczenia zjawiska przemocy w rodzinie, nie uwzględniały również pracy ze środowiskiem lokalnym oraz ofiarami, sprawcami a także osobami uwikłanymi w problem przemocy domowej, szczegółowego uwzględnienia w pracy profilaktycznej niżej wymienionych zapisów, które pozwalają na dostarczenie dodatkowych informacji i argumentów w pracy w omawianym zakresie.

Zgodnie z polskim prawem przemoc wobec najbliższych jest przestępstwem ściganym z urzędu. Art. 207 k.k. uznaje przemoc w rodzinie za przestępstwo „ zanęcanie się psychiczne czy fizyczne nad osobą najbliższą lub pozostającą w zależności od sprawcy przewidywana jest kara”. Zanęcanie się musi mieć charakter wielokrotny, powtarzalny, wyjątkowo może to być również działanie jednorazowe, lecz intensywne i rozciągnięte w czasie. Jeśli zachowanie jednorazowe nie posiada powyższych cech traktowane jest jako inne przestępstwo naruszenie nietykalności, uszczerbek na zdrowiu, groźba karalna.

Zaniechanie określonego działania przez sprawcę także może rodzić dla niego odpowiedzialność karną. Do zaistnienia przestępstwa znęcania wystarczy, że sprawca dopuszcza się tylko jednego z rodzajów przemocy, tzn. psychicznej, fizycznej, ekonomicznej, czy seksualnej:

- art. 207 § 1 k.k. – znęcanie się fizyczne lub psychiczne nad osobą najbliższą lub inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy; nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny,
- art. 207 § 2 k.k. – jeżeli czyn określony w § 1 połączony jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa,
- art. 207 § 3 k.k. – jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 lub 2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie;
- Inne przepisy prawne wykorzystywane w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie:
  - art. 191 k.k. zmuszanie do określonych zachowań
  - art. 209 k.k. uporczywe uchylanie się od obowiązku alimentacyjnego
  - art. 278 i 279 k.k. kradzież i kradzież z włamaniem na szkodę osoby najbliższej
  - art. 217 k.k. naruszanie nietykalności cielesnej porzucenie małoletniego lub osoby nieporadnej
  - art. 210 k.k. pozostawienie osoby, względem której jest się zobowiązanym do opieki, w sytuacjach zagrażających jej życiu lub zdrowiu
  - art. 160 k.k. dopuszczenie się czynu lubieżnego wobec osoby poniżej 15 roku życia
  - art. 211 k.k. uprowadzenie lub zatrzymanie małoletniego wbrew woli osoby powołanej do opieki
  - art. 200 k.k. obcowanie płciowe z małoletnim
  - art. 190 k.k. groźby popełnienia przestępstwa na szkodę najbliższych
  - art. 199 k.k. nadużycie zależności
  - art. 201 k.k. obcowanie płciowe w stosunku do wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry
  - art. 208 k.k. rozpijanie małoletniego
  - art. 288 k.k. niszczenie mienia
  - art. 216 k.k. zniewaga
  - art. 156 i 157 k.k. uszkodzenie ciała
  - art. 52 k.r.io. warunki zniesienia współwłasności majątkowej sądowe ustalenie ojcostwa
  - art. 84 k.r.io. sądowe ustalenie ojcostwa
  - art. 133 k.r.io. obowiązek rodziców do świadczeń alimentacyjnych względem dziecka
  - art. 141 k.r.io. roszczenia matki dziecka pozamałżeńskiego
  - art. 56,61,57 k.r.io. warunki orzekania separacji i rozwodu orzekanie o winie w rozkładzie pożycia małżeńskiego
  - art. 58 k.r.io. rozstrzygnięcie władzy rodzicielskiej sposób korzystania ze wspólnego mieszkania w przypadku rozwodu
  - art. 60 k.r.io. warunki żądania od rozwiedzionego małżonka środków na utrzymanie
  - **Wytyczne Prokuratora Generalnego z dnia 01.04.2014 r. dotyczące zasad postępowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.**

Rozdział 2 Merytoryczne założenia Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie Oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie dla Gminy Darłowo na lata 2016 – 2020

2.1. Diagnoza problemów społecznych wynikających z przemocy domowej /rodziny/ na terenie Gminy Darłowo .

Badania zostały zrealizowane na zamówienie GOPS w Darłowie. Celem badania było określenie opinii mieszkańców w stosunku do zjawiska przemocy domowej. Badaniami było objętych 10% populacji mieszkańców co stanowiło w 2012r. 800 osób.

Podsumowanie wyników przeprowadzonych badań:

1. Opinia respondentów dotycząca własnej wiedzy na temat przemocy oraz oceny wybranych przykładów zachowań związanych z przemocą:
  - a. Mieszkańcy Gminy Darłowo deklarują wysoką znajomość zagadnień związanych ze zjawiskiem przemocy domowej,
  - b. Aż 93,4% zapytanych mieszkańców wie czym jest zjawisko przemocy domowej,
  - c. Minimalnie lepiej swoją wiedzę oceniają kobiety, natomiast mężczyźni częściej deklarują trudność w precyzyjnym określaniu czym jest przemoc domowa,
  - d. Najwyżej swoją wiedzę na temat przemocy domowej oceniają osoby ze średnim wykształceniem, najniżej zaś z wykształceniem zawodowym,
  - e. Spośród ankietowanych osób w odniesieniu do zmiennej dotyczącej sytuacji materialnej można powiedzieć, że osoby z bardzo trudną sytuacją najlepiej oceniają swoją wiedzę na temat przemocy domowej,
  - f. Do zachowań przemocy domowej najchętniej zaliczane było przez ankietowane osoby bicie, groźby, najmniej zdradzanie przez partnera.
2. Opinia respondentów dotycząca zetknięcia ze zjawiskiem przemocy domowej jako ofiara:
  - a. Blisko 7 osób na sto zapytanych mieszkańców zetknęło się ze zjawiskiem przemocy domowej jako ofiary,
  - b. Dwukrotnie częściej ofiarami przemocy domowej w charakterze świadka były kobiety,
  - c. Ofiarami przemocy domowej najczęściej były osoby z wykształceniem niepełnym podstawowym i podstawowym, najrzadziej osoby z wykształceniem wyższym magisterskim,
  - d. Dominującą formą przemocy była przemoc psychiczna i fizyczna, natomiast przemoc ekonomiczna i seksualna przybierały charakter marginalny.
3. Opinia respondentów dotycząca zetknięcia ze zjawiskiem przemocy domowej jako sprawca:
  - a. Dwie osoby na sto zapytanych osób przyznały, że są sprawcami przemocy domowej,
  - b. Dwa razy częściej sprawcami przemocy byli mężczyźni,
  - c. Częściej bycie sprawcą przemocy domowej deklarowały osoby o dobrym statusie materialnym,
  - d. Osoby deklarujące bycie sprawcą przemocy domowej wskazywali na przemoc psychiczną, mniej fizyczną.

4. Opinia respondentów dotycząca zetknięcia ze zjawiskiem przemocy domowej jako świadek:
  - a. Co 10 mieszkańców stwierdził, że był świadkiem przemocy domowej w ciągu ostatniego roku,
  - b. Świadcami przemocy domowej częściej były kobiety, oraz osoby w wieku 15-17 lat oraz powyżej 65 roku życia,
  - c. Osoby z wykształceniem gimnazjalnym częściej były świadkami przemocy domowej, najrzadziej były to osoby z wykształceniem wyższym,
  - d. W odniesieniu do statusu materialnego wynika, że świadkami zjawisk o charakterze przemocy domowej były osoby deklarujące posiadanie trudnej sytuacji materialnej.
5. Opinia respondentów dotycząca świadomości występowania zjawiska przemocy domowej w najbliższym otoczeniu:
  - a. Osoby deklarujące wykształcenie gimnazjalne zdecydowanie częściej deklarowały podejrzenie co do tego, że w najbliższym otoczeniu może dochodzić do przemocy domowej,
  - b. Częściej swoje podejrzenia formułowały osoby deklarujące trudną, przeciętną sytuację materialną,
  - c. W odniesieniu o rodzaju przemocy osoby wskazywały na przemoc fizyczną, rzadko ekonomiczną, psychiczną czy seksualną.
6. Opinia respondentów na temat dynamiki zjawiska przemocy domowej w Gminie Darłowo:
  - a. W opinii mieszkańców połowa dostrzega wzrost zjawiska przemocy domowej,
  - b. Osoby z wykształceniem wyższym magisterskim deklarowały poczucie, że zjawisk o charakterze przemocy domowej jest więcej, natomiast osoby z wykształceniem podstawowym deklarowały takie odczucie o połowę rzadziej,
  - c. Największe poczucie o wzroście zjawiska przemocy domowej na terenie gminy deklarowały osoby pozostające bez pracy oraz pracownicy sfery budżetowej.

2.2. Podstawy teoretyczne zjawiska przemocy w rodzinie z uwzględnieniem jej skutków zdrowotnych i psychospołecznych.

Definicja PRZEMOCY:

Przemoc w rodzinie to zamierzone i wykorzystujące przewagę sił działanie przeciw członkowi rodziny, naruszające prawa i dobra osobiste, powodujące cierpienie i szkody.

Cechy PRZEMOCY:

- PRZEMOC NARUSZA prawa i dobra osobiste
- Przemoc powoduje cierpienie i ból
- Przemoc jest intencjonalna
- Przemoc jest wykorzystywaniem przewagi, narusza podstawowe prawa człowieka.

RODZAJE PRZEMOCY

Przemoc w rodzinie przybiera różne formy i dokonuje się przy pomocy różnych instrumentów, możemy wyróżnić następujące jej rodzaje:

- Przemoc fizyczna, niosąca ryzyko uszkodzenia ciała lub a nawet utraty życia,
- Przemoc psychiczna, działania zmierzające do poniżenia ofiary
- Przemoc seksualna, przymuszanie ofiary do niechcianych czynów seksualnych
- Zaniedbanie, nie zaspokajanie podstawowych potrzeb fizjologicznych i emocjonalnych.

SKUTKI PRZEMOCY DOMOWEJ

Przemoc wobec dzieci

U dziecka doznającego przemocy występują problemy zdrowotne. Podstawowym problemem zdrowotnym dzieci ofiar przemocy są zaburzenia psychosomatyczne, które objawiają się zazwyczaj chorobami przewlekłymi.

Oprócz ewidentnych objawów w postaci siniaków, ran po oparzeniach, występują objawy psychosomatyczne m.in. bóle brzucha, głowy, wypryski, spowolnienie i zahamowanie rozwoju psychoruchowego. Występują zaburzenia snu, łaknienia, moczenie nocne, łysienie plackowate.

Dzieci doświadczające (krzywdzone) przemocy w domu, nie przyznają się często podają powody typu „ potknęłam się”, „ pies mnie podrapał” itp. Następstwa przemocy wobec dzieci to przede wszystkim:

ZESPÓŁ DZIECKA KRZYWDZONEGO- to nazwa jednostki klinicznej występująca u małych dzieci.

Pamiętać należy, że dzieci doświadczają przemocy w dwojaki sposób:

- a) będąc celem ataków sprawcy,
- b) będąc świadkiem ataków, mogą słyszeć tylko odgłosy, ale i tak bardzo cierpią.

Skutki przemocy w dzieciństwie odczuwane są przez długie lata i mają wpływ na życie dorosłe w formie:

- a) zaburzenia podstawowych funkcji życiowych w wyniku zaniedbania,
- b) nadpobudliwość psychoruchowa, trwałe zaburzenia rozwoju mózgu u niemowląt,
- c) dalsze niekorzystne następstwa somatyczne i emocjonalne,
- d) 90% sprawców przemocy w rodzinie także w dzieciństwie doznawało przemocy,
- e) 70% dzieci po 3 latach stosowania przemocy wykazuje opróżnienia w rozwoju psychoruchowym,
- f) 43- 70% ofiar przemocy wykazuje objawy stresu pourazowego.

Krzywdzenie dzieci przez dorosłych można podzielić na cztery kategorie:

- a) celowe wyrządzanie im krzywdy,
- b) mimowolne wyrządzanie krzywdy np. kiedy dziecko broni matkę lub innego członka rodziny przed sprawcą,
- c) stworzenie środowiska (rodziny), w którym dzieci są świadkami przemocy lub jej skutków,
- d) wykorzystywanie dziecka, by kontrolować maltretowaną partnerkę podczas trwania związku, albo już po rozwodzie.

Praca z dzieckiem krzywdzonym powinna polegać:

- a) na zwiększeniu poczucia bezpieczeństwa,
- b) przywróceniu zaufania do świata,
- c) nabyciu przez dziecko umiejętności rozpoznawania świata.

UWAGA!

- a) przyjmuje się, że dzieci uczą się agresywnego zachowania jako podstawowego stylu kontroli otoczenia społecznego i fizycznego,
- b) przyjmuje się, że dzieci- świadkowie przemocy, uczą się od matki jej zachowania, dotyczy to zwłaszcza dziewczynek.

ALKOHOŁOWY ZESPÓŁ PŁODOWY (FAS)- jest wynikiem przemocy wobec dziecka w łonie matki. Narzędziem przemocy jest wpijany alkohol w trakcie ciąży. Jest on klinicznie rozpoznawalnym zespołem chorobowym. Do głównych objawów FAS zalicza się:

- a) opóźnienie rozwoju fizycznego,
- b) anomalie struktury i funkcji mózgu, w tym zaburzeń emocjonalnych,
- c) nieprawidłowa budowa głowy, twarzy, kończyn.

Zespół FAS charakteryzuje się niską wagą urodzeniową i złym stanem ogólnym noworodka (wady serca, opóźnieniem rozwoju psychoruchowego). Objawom tym towarzyszą różnego rodzaju zaburzenia neurologiczne oraz obniżanie sprawności intelektualnej oraz zaburzenia zachowania.

Zmiany te są efektem bezpośredniego teratogennego działania alkoholu na płód, który powoduje m.in. jego niedotlenienie, niedobory hormonalne oraz hamuje rozmnażanie i różnicowanie komórek płodowych.

Pamiętajmy, że żadna ilość alkoholu spożytego przez kobietę w ciąży nie jest bezpieczna. I dlatego tylko abstynencja alkoholowa jest gwarantem bezpieczeństwa.

Spożywanie przez matkę alkoholu w trakcie ciąży naraża dziecko na duże prawdopodobieństwo zaburzeń funkcji czuciowych i ruchowych. Nieprawidłowości w zmyśle wzroku, słuchu, koordynacji ruchowej. Zauważono, że zaburzenia w zachowaniu utrzymują się aż do wieku dorosłego.

FAZY ŻYCIA A FAS:

- I. U dzieci najmłodszych szczególną uwagę zwraca się na problemy z koncentracją, nadmierną drażliwością i zaburzenia snu.
- II. W wieku przedszkolnym zauważalna jest nadmierna ruchliwość, rozkojarzenie i kapryśnienie. Według opiekunów, rodziców tych dzieci są one „żywym srebrem”, „w pełni gotowości” i wymagają całodobowej opieki. Dzieci te nie są w stanie pojąć związków przyczynowo- skutkowych, mają problemy z pamięcią i logicznym myśleniem.
- III. W pierwszych latach szkoły u znacznej grupy dzieci z FAS rozpoznawany jest zespół dziecka z deficytem uwagi ADHD (objawy bardziej nasilone).
- IV. Kolejne lata szkolne, to kolejne lata porażki. W tym okresie szkolnym są zaburzenia kontaktów międzyludzkich. Okres dojrzewania oznacza słabą zdolność oceny sytuacji, problemy z myśleniem abstrakcyjnym oraz bardzo niską umiejętnością samodzielnego rozwiązywania problemów i podejmowania decyzji.

Wiele dzieci z FAS nie kończy żadnej szkoły.

UWAGA 1! W życiu dorosłym osoby te odczuwają istotne trudności ze znalezieniem i utrzymaniem pracy. Często są funkcjonalnymi analfabetami. Wykazują słabe umiejętności funkcjonowania społecznego. Mają problemy z utrzymaniem związków interpersonalnych.

UWAGA 2! Na świat przychodzi więcej dzieci z FAS, niż z zespołem Downa.

UWAGA 3! Większość przypadków FAS pozostaje nie zdiagnozowana lub zdiagnozowana niewłaściwie.

Według danych na rok 1991 w samym USA co roku rodzi się ponad 5000 dzieci z FAS. Od 35000 do 50000 ma inne zaburzenia alkoholowe.

Ta specyficzna forma przemocy wobec dzieci, przeraża w swoim obrazie, te dzieci nigdy nie będą prawidłowo funkcjonowały.

Przemoc wobec kobiet

Kobiety i mężczyźni mają takie same prawa. Nie istnieją żadne dokumenty, w których stwierdza się, że może być inaczej. Prawa kobiet są prawami człowieka. To proste stwierdzenie nie znajduje często odzwierciedlenia w rzeczywistości. W większości krajów świata miejscem, w którym kobieta najbardziej narażona jest na przemoc, jest jej własny dom. Przemoc domowa nie zna granic pomiędzy państwami, kulturami czy klasami społecznymi.

UWAGA! (Kampania STOP PRZEMOCY WOBEC KOBIET)

Należy pamiętać, że:

- 1) więcej kobiet w wieku 15- 44 lat umiera na skutek przemocy niż raka, malarię czy w wypadkach drogowych,
- 2) w ciągu swego życia co trzecia kobieta zostaje pobita. zmuszona do uprawiania seksu lub pada ofiara innych naruszeń praw człowieka,
- 3) 70% zamordowanych kobiet ginie z rąk swoich partnerów,
- 4) najczęstsze przyczyny zgonu w czasie ciąży to morderstwo ze strony partnera.

Kobiety ofiary często zachowują się niezrozumiale dla otoczenia. Mają wiele sposobów zaprzeczania stosowania przemocy fizycznej. Potrafią wyjaśnić siniaki, oparzenia, złamania w taki sposób by odwrócić uwagę od sprawcy. Latami doznawana przemoc powoduje, że w otoczeniu mówi się o nich: „ to jakaś wariatka", „ona chyba to lubi". Wielokrotnie wycofują się z podejmowanych działań.

Należy zaznaczyć, że wszelkie zachowania kobiety maltretowanej są następstwem „PRANIA MÓZGU" czy w późniejszym czasie stresu pourazowego. Sprawca przemocy uruchamia techniki manipulacyjne np. jeśli gdzieś pójdziesz- to zabiję dziecko.

Kobietę ofiarę przemocy charakteryzuje:

- 1) bierność i rezygnację (syndrom wyuczonyj bezradności), tak wiele razy oczekiwała pomocy, pukala do wielu drzwi i nic, nadal była w punkcie wyjścia, kolejny raz usłyszała, że „nikt ci nie uwierzy" — sprawca przemocy wygrał,
- 2) ma taką niską samoocenę, że wycofuje się z życia, żyje z poczuciem winy, że jest przecież taka niedobra,
- 3) choruje somatycznie, przewlekłe, występują poronienia, często uszkodzenia pochwy, krwawienia z dróg rodnych,
- 4) wybucha radością, potem płaczem, wpada z jednej skrajności w drugą potwierdza swój wizerunek „ to wariatka",
- 5) nie potrafi zasnąć spokojnie, zasypianie i sen to wielki lęk, strach o siebie i innych,
- 6) myśli samobójcze, próby samobójcze, samobójstwa,
- 7) przyjmuje duże ilości leków uspokajających, zaczyna pić, często dochodzi do uzależnienia.

Wszyscy pomagający ofiarą przemocy nie powinni zapominać, że ZESPÓŁ STRESU POURAZOWEGO jest jednostką chorobową klinicznie. Może zdarzyć się, że ofiara nie

potrafi z niego wyjść nawet po zmianie sytuacji. W tym Zespole ofiara czuje się tak jakby jej uczucia znajdowały się w stanie zamroczenia. Towarzyszy temu gotowość do nagłego pojawienia się reakcji ucieczki lub walki bez sytuacyjnej konieczności. Towarzyszące wizje to wstrząsające wspomnienie. To właśnie ten stan powoduje wiele tych nieakceptowanych i niepokojących środowisko zachowań.

UWAGA! „Należy pamiętać, że KAT i OFIARA NIE POMOGĄ SOBIE SAMI” (PARPA) — NIEBIESKA LINIA.

Centrum Praw Kobiet prowadziło badania na temat przyczyn, dla których ofiary wycofują swoje skargi. W wyniku badań ustalono następujące czynniki mające wpływ na podjęcie decyzji:

- 1) względy praktyczne,
- 2) dobro dzieci,
- 3) zastraszanie ze strony partner,
- 4) miłość do partnera i wiara, że się poprawi,
- 5) względy ekonomiczne,
- 6) brak wiary w skuteczność wymiary sprawiedliwości,
- 7) obawa przed potępieniem środowiska,
- 8) względy religijne.

OSOBY DOZNAJĄCE PRZEMOCY POZOSTAJĄ w krzywdzącym związku ponieważ:

- a) odczuwają lęk przed zemstą ze strony sprawcy,
- b) odczuwają wstyd i upokorzenie, c) są zależne w różny sposób psychologiczny, socjologiczny, ekonomiczny od sprawcy
- d) ze względu na uwarunkowania środowiskowe i religijne,
- e) obwiniają siebie, za przemoc.

Przemoc wobec rodziców

Najczęstsze formy przemocy dzieci wobec rodziców to przemoc psychiczna: szantaż, wyzywiska. Wielu rodziców uważa się fizycznie i emocjonalnie zranionych i skrzywdzonych przez swoje dzieci. Często milczą, nie mówią o doznanych krzywdach. Ogólnie matki częściej padają ofiarami przemocy ze strony córek i synów w różnym wieku, a ojcowie są ofiarami przemocy starszych dzieci płci męskiej. Przemoc wobec ojców sięga 8%, a wobec matek 11%. Stwierdzono także, że 25% matek samotnie wychowujących dzieci jest regularnie bita przez nastoletnie dzieci. Z wiekiem dzieci rośnie agresja synów, a maleje córek. Często dorośli podkreślają swoją dominację nad dzieckiem, a przejście ofiary do sprawcy to już bardzo krótka droga.

Przemoc wobec rodzeństwa

Pojęcie „przemoc wobec rodzeństwa” obejmuje akty agresji, przemocy wobec brata lub siostry. Nie należy traktować wszelkich kłótni między rodzeństwem jako przemocy. Przemoc to przede wszystkim znęcanie się nad słabszym. Ofiara pada ten, kto nie może stawiać oporu, nie posiada autorytetów. Uważając, że konflikty są przejawem dorastania, rodzice bagatelizują ten fakt. Niezależnie od wieku dziewczynki znają więcej wulgarnych słów, natomiast chłopcy mają siłę fizyczną. Przemoc między rodzeństwem często jest skutkiem zrywania więzi rodzinnej.

Przemoc wobec starszych

Zjawisko to jest nie zbadane. Doświadczenie przemocy od bliskich budzi u ludzi starszych poczucie winy. A rodzina prowadzi grę, którą należy nazwać „zmową milczenia”. Człowiek starszy zarzuca sobie, że nie umiał wychować dzieci i teraz dlatego cierpi. Ludzie starsi z uwagi na wiek i stan zdrowia są wyizolowani.

Należy pamiętać, że sprawcami nadużyć wobec osób w podeszłym wieku są wspólnie zamieszkujący bliscy, którzy w jakiś sposób uważają, że muszą się nimi opiekować.

Przemoc wobec osoby niepełnosprawnej

Zjawisko to jest zbadane. Cechą charakterystyczną tego zjawiska jest to, że właśnie dla tej grupy osób można bardzo dużo zrobić, jednak z uwagi na brak zaangażowania wycofujemy się z podejmowanych działań:

- brak sukcesywnych działań mających na celu likwidację barier architektonicznych (czynniki społeczne),
- wykorzystywanie świadczeń pieniężnych osób niepełnosprawnych przez zdrowych członków rodziny.

ZACHOWANIA SPRAWCÓW PRZEMOCY

Sprawcy przemocy skutecznie kamuflują swoje prawdziwe oblicze i manipulują nie tylko swoimi ofiarami, ale także otoczeniem. Wykorzystują różne strategie do zmniejszania wagi popełnionych czynów, z czasem sam zaczyna wierzyć w wymyślone przez siebie metody postępowania. Próbuje wmówić, że to był wypadek, że ma ciężkie życie, że przez ten wieczny brak pieniędzy, itd. Sprawca przemocy przyjmuje charakterystyczne postawy wobec swojego czynu:

- 1) kwestionowanie odpowiedzialności- próbuje przekonać, że ulega siłom nad którymi nie panuje,
- 2) kwestionowanie szkody- sprawca nie kwestionuje odpowiedzialności, nie zaprzecza, ale próbuje przekonać, że nic takiego się nie stało,
- 3) kwestionowanie ofiary- sprawca nie neguje odpowiedzialności za szkody, ale ludziom, którzy cierpieli odmawia prawa do nazywania siebie ofiarami jego czynów. Swoje zachowanie przedstawia jako akt zemsty, kary, odpłaty,
- 4) potępienie- potępiających- sprawca odbiera prawo do oceniania jego czynu. W tej sytuacji chodzi o odwrócenie uwagi od tego co zrobił, na motywę czy zachowania osób, które mogą go usprawiedliwić.

Mężczyźni stosujący przemoc wobec żon wg badaczy problemu, są niepewni siebie, z poczuciem niskiej wartości, niedostosowani i przede wszystkim towarzyszy im lęk przed porzuceniem. Charakteryzują się także słabymi umiejętnościami życia w społeczeństwie (Goldstein i Rosenbaum 1985). Badania kliniczne potwierdziły, że 25% sprawców przemocy ma zaburzenia psychiczne. Odnotowano także fakt, że sprawcy przemocy mają problemy osobowościowe i psychologiczne. Nadużywają leków, alkoholu, narkotyków. Mają bardzo słabą kontrolę impulsów, występują u nich zaburzenia pourazowe, niska odporność na stres, Charakteryzują ich zachowania społeczne oraz to, że pochodzą głównie ze środowisk w których dominowała przemoc (O' Leary 1993, Sanders 1995).

UWAGA! Badania socjologiczne potwierdziły, że 4 spośród 5 mężczyzn, sprawców przemocy było w dzieciństwie świadkami przemocy stosowanej przez ojców wobec matek, lub było jej ofiarami.

- 2.3. uzasadnienie konieczności podjęcia szczególnych działań skierowanych i obejmujących takie grupy jak seniorzy, osoby niepełnosprawne oraz dziecka z uwzględnieniem przemocy widzianej oczami sprawcy i ofiary. Rola samorządów w podejmowaniu działań na rzecz ww kategorii osób.

Przemoc często zaczyna się od małych incydentów tj. poniżanie zawstydzanie i notoryczne sprawianie przykrości w obecności innych osób. Osoba krzywdząca narzuca swoją wolą, uważa że ma rację i dąży usilnie do uznania jej racji

Osoba krzywdząca osiąga swój cel widząc jak krzywdzony schodzi z drogi rezygnuje z własnych decyzji utwierdza się w przekonaniu że ma rację. Na te oddziaływania grupami najbardziej narażonymi są seniorzy, osoby niepełnosprawne, a funkcjonujące wobec otoczenia stereotypy i mity wykorzystuje się do usprawiedliwiania stosowanej przemocy.

Natomiast stan zdrowia zarówno psychicznego jak fizycznego wynikający z ograniczeń ww grup sprzyjają zatracaniu granic między wsparciem opieką chęcią pomocy a ograniczeniem wolności, poniżania i wykorzystania ekonomicznego jak i fizycznego. Zmuszanie do prac często ponad siły, opieki nad wnukami w przypadku seniorów, a nie rozumieniu ograniczeń wynikających z zaburzeń psychicznych dopełnia zakresu przemocy wobec omawianych grup.

Czynniki ryzyka wzmacniające przemocowe zachowania wobec seniorów i osób niepełnosprawnych:

- Mity i stereotypy
- Brak przystosowania osoby starzejącej się do pogarszających się możliwości psychofizycznych upośledzających obszar rzeczywistości
- Czynniki ryzyka o charakterze społecznym i środowiskowym /normy kulturowe itp/
- Nadużywanie czy też uzależnienie od alkoholu
- Zjawisko polegające na odwróceniu ról na stosowaniu przemocy wobec rodziców od których doświadczało się upokorzenia /człowiek który jako dziecko doznawał przemocy od rodziców w pewnym momencie odpłaca rodzicom za lata cierpienia/
- Zakwalifikowanie osób starszych i niepełnosprawnych jako ludzi gorszej kategorii
- Bezrobocie, zła sytuacja materialna rodziny wymusza często życie na koszt seniora i osoby niepełnosprawnej.

W celu lepszego zrozumienia problemu należy uwzględnić w przypadku tych grup:

przemoc z punktu widzenia sprawcy i ofiary.

Przemoc w rodzinie wobec seniorów i osób niepełnosprawnych oczami ofiar:

1. Wstydzą się mnie, nie pasuję tutaj
2. Nie jestem potrzebna, potrzebny, muszą na mnie wydawać dużo pieniędzy /leki/
3. Jest im ciężko a ja już niewiele potrzebuję
4. Jestem ciężarem a oni też już są zmęczeni
5. Przecież to rodzina i nic złego dla mnie nie chcą a wręcz dobrze
6. Gdybym miał lepsze pieniądze /renta, zasiłek , emerytura/ byłiby dla mnie lepsi.

Przemoc w rodzinie wobec seniorów i osób niepełnosprawnych oczami sprawcy:

1. Udaje że nic nie rozumie ale jak mówisz masz to wszystko wie
2. Chce wymusić zainteresowanie to musi wywołać chorobę
3. Wszystko zmyśla i to dopiero denerwuje
4. Szantażuje że doniesie opiece i to dopiero zasiłek zabiorą za złe zachowanie.
5. Już nie wytrzymuję i sam mam gorsze zdrowie
6. Babka wtrąca się do rodziny
7. Ile można to wszystko znosić a będzie przecież coraz gorzej
8. Jak ustawię to przez jakiś czas jest lepiej
9. Myśli że daje dużo pieniędzy a to przecież ...

Problem przemocy domowej jak żaden z problemów społecznych, stał się bardzo dobrze sprzedawanym towarem medialnym. Badania prowadzone w tym zakresie jednoznacznie wskazują, że wśród odbiorców dominuje nadal postawa odbierania informacji z zakresu przemocy według zasady: „to nie u nas, to gdzieś w Polsce”. Wzrost zainteresowania jest znacznie większy w przypadku przemocy wobec dzieci. W stosunku do dzieci występują wszystkie formy przemocy z zaznaczeniem pewnych cech specyficznych wynikających z pozycji dziecka:

1. W stosowaniu przemocy ekonomicznej zwraca uwagę fakt „wypracowania postawy żebraczej” dot. to wyłudzenia pieniędzy od babć, cióć, starszego rodzeństwa, natomiast uzyskane środki finansowe są brutalnie zabierane a zasiłki na tzw dziecko nie są nakierowane na rozwiązywanie jego problemów.
2. Przemoc emocjonalna zdominowana jest przez wywoływanie u dziecka poczucia winy „widzisz inne dzieci są lepsze”, a zachowania wynikające z naturalnych procesów

związanych z fazami życia tłumaczone są jako wzrost zaburzeń zachowania i często w obecności dziecka niszczy się jego ulubione zabawki i zwierzęta.

3. Przemoc fizyczna to ciągnięcie za uszy włosy klapsy jako norma karania dziecka przyjęta od lat przemoc.

4. Przemoc seksualna to zmuszanie dziecka do niechcianych zachowań seksualnych, publiczne wyśmiewanie się z przejawów dojrzewania dziecka oraz obmacywanie go i obnażanie żeby udowodnić zachodzące zmiany w ciele dziecka.

Przemoc wobec dziecka oczami ofiary:

1. Jestem niegrzeczny, podły, biegam bez przerwy
2. Działam im na nerwy
3. Wszystko niszczę i ciągle coś chcę
4. Jestem podobny do wujka mamy a oni to patologia
5. Wstydzą się mnie bo w szkole nie dają rady
6. W domu bieda a ja ciągle coś potrzebuję do szkoły
7. Nie chcę nosić rzeczy z lumpeksu, ile można

Przemoc wobec dziecka oczami sprawcy:

1. Wszyscy go nie lubią
2. Dostyc jego rządów w domu, niech nie myśli że wszystko mu wolno
3. Wszystko przez te bezstresowe wychowanie
4. Sam jak jestem zdenerwowany to podłążą mi pod ręce
5. Ja najlepiej wiem co potrzebne jest dziecku
6. Ja to dopiero w domu miałem w domu przemoc w porównaniu z nim to nie znaczy nic
7. Ile mogę słuchać że to dureń i nie uczy się
8. Jak mam iść do szkoły to już się denerwuję bo przecież każe mu się uczyć i gonię do odrabiania lekcji

Rozpatrując przemoc wobec dziecka nie należy zapominać o przemocy dziecko wobec dziecka /rodzeństwo/.

ROLA SAMORZĄDU W PODEJMOWANIU DZIAŁAŃ W ZAKRESIE OGRANICZANIA SKUTKÓW PRZEMOCY I SAMEGO PROBLEMU PRZEMOCY WOBEC OMAWIANYCH GRUP:

- Należy bezwzględnie uznać że działania w tym poradnictwo, treningi, kampanie, debaty w przypadku tak słabych grup społecznych nie przyniesie na miarę współczesnych czasów oczekiwanych rezultatów
- Należy bezwzględnie podejmować działania o charakterze instytucjonalnym tj.:
  - a. Rozwój usług opiekuńczych świadczonych w domach,
  - b. Nie tylko aktywizacja seniorów po przez KLUBY SENIORA ale rozwój instytucji typu domy Senior Wigor.
  - c. Nie tylko grupy spotkaniowe dla osób niepełnosprawnych ale przede wszystkim utworzenie środowiskowych domów samopomocy, centrów integracji społecznej, w przypadku których istnieje obowiązek przedstawiania oferty działań na rzecz osób niepełnosprawnych
  - d. Utworzenie pozaszkolnej sieci oparcia dla dziecka z trudnościami w nauce ponieważ rodzice nie mają możliwości wsparcia dziecka w nauce z uwagi na własne ograniczenia intelektualne, a pedagog i nauczyciel szkolny odbierany jest przez dziecko jako przyczyna konfliktu /znowu nagadała na mnie/.

UWAGA

Utworzenie tych instytucji na redukcję napięcia ofiara – sprawca a także znalezienie czasu na własny rozwój zarówno sprawców jak i ofiary.

2.4. Przemoc w rodzinie wyzwaniem dla świata i samorządów ujęcie WHO – ZDROWIE PUBLICZNE.

Światowy raport na temat przemocy i zdrowia z 1979r. jest podstawą działań podejmowanych dla przeciwdziałania przemocy w rodzinie w krajach tj. USA, Niemcy, Francja. W raporcie zwrócono uwagę na konieczność rozpatrywania przemocy w rodzinie w kontekście przemocy w mediach, szkołach pracy i innych inst. Takie podejście do przemocy jest problemem uniwersalnym które zagraża zdrowiu życiu i szczęściu wspólnot ludzkich. Zajmowanie się już tylko skutkami przemocy generuje olbrzymie koszty zdrowotne ale i społeczne. Konsekwencje przemocy nie mogą być ignorowane, a uporanie się z jej przyczynami to najwyższej rangi priorytet /Genewa 1996/.

Celem światowego raportu jest złamanie tabu i poczucia bezradności . Skierowanie do władz zarówno centralnych jak i samorządowych.

Typologia Przemocy WHO zobowiązuje do spojrzenia na przemoc oczami ofiary ale i sprawcy, dzieli przemoc na trzy szerokie kategorie, w zależności kto jest adresatem i sprawcą:

1. Przemoc skierowana na samego siebie /autoagresja/, działania samobójcze, samouszkodzenia
2. Przemoc interpersonalna
3. Przemoc grupowa podejmowana przez ludzi identyfikujących się z poszczególnymi grupami.

Jako podstawową formę działania WHO zwraca uwagę na profilaktykę uniwersalną, poprawa zdrowia publicznego według WHO jest kierunkiem właściwym i obliuguje do przyjęcia następujących zasad:

- a. W naszej gminie akceptujemy prawo każdego do zdrowia w szerokim rozumieniu
- b. Wszystkie osoby w tym instytucje, samorzady mają świadomość konieczności podejmowanych kompleksowych działań
- c. Wszystkie działania poprzedzone powinny być wnikliwą analizą rzeczywistości i istniejącej sytuacji społecznej
- d. Wybranie priorytetów i zdefiniowanie celów oraz strategii działania przede wszystkim w zakresie prewencji.

Rozdział 3 Cele systemu społecznego, zadania i działania podejmowane na terenie Gminy Darłowo w latach 2016 – 2020

3.1. Misja Gminy Darłowo, przyjęte kierunki działań oraz cel nadrzędny podejmowanych działań.

Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie Oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie Dla Gminy Darłowo na lata 2016 – 2020 jest dokumentem kompatybilnym ze Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Darłowo na lata 2014 2020

Misja:

ZAPEWNIENIE MIESZKAŃCOM GMINY DARŁOWO ROZWOJU OSOBISTEGO ORAZ PRZECIWDZIAŁANIE MARGINALIZACJI I WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU

Wszelkie działania jakie są podejmowane przez Gminę Darłowo powinny zmierzać do:

1. Tworzenia warunków sprzyjających instytucji rodziny
2. Aktywizacji grup zagrożonych wykluczeniem społecznym
3. Rozwoju społeczeństwa obywatelskiego

CELEM NADRZĘDNYM JEST UTWORZENIE SPRAWNEGO I PROFESJONALNEGO SPOŁECZNEGO SYSTEMU PODEJMUJĄCEGO I WSPIERAJĄCEGO DZIAŁANIA W ZAKRESIE PRZEMOCY DOMOWEJ

3.2. Cel I Ograniczenie zjawiska przemocy w rodzinie po przez jej zapobieganie i ochronę ofiar przemocy.

Adresaci: dzieci, młodzież, dorośli w tym seniorzy i osoby niepełnosprawne, rodziny i środowisko lokalne

l.p.	ZADANIA		DZIAŁANIA	REALIZATOR LUB KOORDYNATOR
1.	Edukacja dzieci i młodzieży w zakresie konfliktów, sposobów radzenia sobie ze stresem i agresją swoją oraz rówieśników	1.1	Prowadzenie zajęć wychowawczych oraz zajęć informacyjno- edukacyjnych,	Członkowie Zespołu Interdyscyplinarnego odpowiedzialni za realizację PROGRAMU: GOPS, PCPR, POLICJA, STRAŻ GMINNA, URZĄD GMINY DARŁOWO, PLACÓWKI OŚWIATOWE, ORGANIZACJE POZARZĄDOWE
		1.2	Wspieranie form spędzania czasu wolnego sprzyjających zachowaniu nieagresywnemu	
		1.3	Opracowanie i realizacja programów szkolnych w zakresie profilaktyki i prewencji przemocy	

2.	Edukacja przedmałżeńska i rodzinna	2.1 2.2 2.3 2.4 2.5 2.6	Poradnictwo w zakresie radzenia sobie ze stresem i agresją Edukacja w zakresie faz życia rodziny w tym narodziny dzieci, proces starzenia się Kursy dla młodych rodziców Szkolenia dla kobiet w ciąży Nowoczesna szkoła rodzica Terapia systemowa rodzin	Członkowie Zespołu Interdyscyplinarnego odpowiedzialni za realizację PROGRAMU: GOPS, PLACÓWKI OŚWIATOWE, ORGANIZACJE POZARZĄDOWE, kościoły
3.	Wspieranie rozwoju i zwiększenie dostępności do nieograniczonych sposobów rozwiązywania konfliktów społecznych i rodzinnych z uwzględnieniem osoby starszej i niepełnosprawnej	3.1 3.2 3.3	Promowanie mediacji jako formy rozwiązywania konfliktu Promowanie działań naprawczych na rzecz rodziny Warsztaty dla rodzin i innych grup zawodowych dot. nieagresywnego rozwiązywania konfliktu i radzenia sobie z własną agresją	Członkowie Zespołu Interdyscyplinarnego odpowiedzialni za realizację PROGRAMU: GOPS, PCPR, POLICJA, STRAŻ GMINNA, URZĄD GMINY DARŁOWO, PLACÓWKI OŚWIATOWE, ORGANIZACJE POZARZĄDOWE
4.	Promowanie systemu w tym możliwości otrzymania pomocy przez ofiary i sprawców przemocy	4.1 4.2	Przygotowanie pracowników włączonych w system pomocy w zakresie udzielania informacji Szkolenia warsztatowe sołtysów jako osób pierwszego kontaktu	Członkowie Zespołu Interdyscyplinarnego odpowiedzialni za realizację PROGRAMU: GOPS, PCPR, POLICJA, STRAŻ GMINNA, URZĄD GMINY DARŁOWO, ORGANIZACJE POZARZĄDOWE
5.	Promowanie nieagresywnych zachowań w środowiskach dzieci i młodzieży	5.1 5.2 5.3	Kampania informacyjna Warsztaty pt. „Poznaj swoje talenty” Edukacja w zakresie faz życia rodziny „Rodzina bez tajemnic”	Członkowie Zespołu Interdyscyplinarnego odpowiedzialni za realizację PROGRAMU: GOPS, PCPR, POLICJA, STRAŻ GMINNA, URZĄD GMINY DARŁOWO, PLACÓWKI OŚWIATOWE, ORGANIZACJE POZARZĄDOWE

Wskaźniki osiągnięcia celu I:

- rodzaj i ilość form oddziaływania psychospołecznego,
- liczba zrealizowanych godzin edukacyjnych,
- liczba godzin objętych działaniem wspierającym i edukacyjnym,
- liczba osób dorosłych objętych poradnictwem i terapią rodzinną,
- wskaźnik badań ankietowych lub innych o charakterze socjologicznym pozwalających na ocenę stopnia świadomości społecznej oraz wiedzy niezbędnej do funkcjonowania społecznego i budowania społeczeństw obywatelskich.

3.3 Cel II Zmniejszenie negatywnych następstw o charakterze socjologicznym pozwalających na ocenę stopnia świadomości społecznej

Adresaci: osoby dotknięte przemocą, ofiary i świadkowie

Nr	ZADANIA		DZIAŁANIA	REALIZATOR LUB KOORDYNATOR
1.	Udzielanie pomocy i wsparcia osobom dotkniętym przemocą i pozostającym w rodzinie lub dotychczasowym miejscu pobytu	1.1 1.2 1.3 1.4 1.5 1.6 1.7	Poradnictwo medyczne, psychologiczne, rodzinne, prawa socjalne, Praca socjalna Aktywizacja zawodowa Interwencja kryzysowa Grupy wsparcia Realizacja procedury Niebieska Karta Edukacja w zakresie obowiązujących przepisów prawnych	Członkowie Zespołu Interdyscyplinarnego odpowiedzialni za realizację PROGRAMU: GOPS, PCPR, POLICJA, STRAŻ GMINNA, URZĄD GMINY DARŁOWO, PLACÓWKI OŚWIATOWE, ORGANIZACJE POZARZĄDOWE
2.	Ochrona przed dalszym krzywdzeniem przez sprawcę	2.1 2.2 2.3 2.4	Odseparowanie sprawcy Zakaz kontaktowania się z osobą pokrzywdzoną Poradnictwo kryzysowe Działania korekcyjno-edukacyjne	Członkowie Zespołu Interdyscyplinarnego odpowiedzialni za realizację PROGRAMU: GOPS, PCPR, POLICJA, STRAŻ GMINNA, URZĄD GMINY DARŁOWO,
3.	Udzielenie pomocy i wsparcia osobom dotkniętym przemocą i zmuszonym do opuszczania dotychczasowego	3.1 3.2	Udzielenie bezpiecznego schronienia dzieciom ofiar przemocy /rodzicielstwo zastępcze/ Pomoc socjalna osobom dotkniętym przemocą	Członkowie Zespołu Interdyscyplinarnego odpowiedzialni za realizację PROGRAMU: GOPS, PCPR,

	miejsca zamieszkania	3.3	Przygotowanie osoby i miejsca do powrotu	POLICJA, STRAŻ GMINNA, URZĄD GMINY DARŁOWO, PLACÓWKI OŚWIATOWE, ORGANIZACJE POZARZĄDOWE
4.	Działania realizowane w ramach Gminnego programu przeciwdziałania i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	4.1	Wszystkie działania wynikające z ustawy które uważa się za przeciwdziałające przemocy w rodzinie i ochronę ofiar	Członkowie Zespołu Interdyscyplinarnego odpowiedzialni za realizację PROGRAMU: GOPS, PCPR, POLICJA, STRAŻ GMINNA, URZĄD GMINY DARŁOWO, PLACÓWKI OŚWIATOWE, ORGANIZACJE POZARZĄDOWE

Wskaźniki osiągnięcia celu:

- ilość godzin przeznaczonych na edukację i poradnictwo dla sprawców
- liczba porad udzielonych osobom dotkniętym przemocą
- liczba interwencji kryzysowych
- liczba i rodzaj udzielonych działań

3.4 Cel III Poprawa skuteczności działań na rzecz osób dotkniętych przemocą oraz monitorowanie występowania przemocy w rodzinie, jej rozmiaru i skutków oraz efektywności podejmowanych działań

Adresaci: wszystkie instytucje, organy, służby i środowiska włączone do programu

Nr	ZADANIA		DZIAŁANIA	REAIZATOR LUB KOORDYNATOR
1.	Oddziaływanie na osoby zajmujące się zawodowo lub społecznie przemocą	1.1 1.2 1.3	Poradnictwo w tym superwizję Szkolenie z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie Propagowanie działania zespołu interdyscyplinarnego	Członkowie Zespołu Interdyscyplinarnego odpowiedzialni za realizację PROGRAMU: GOPS, PCPR, POLICJA, STRAŻ GMINNA, URZĄD GMINY DARŁOWO, PLACÓWKI OŚWIATOWE,

				ORGANIZACJE POZARZĄDOWE
2.	Oddziaływanie na społeczność lokalną	2.1 2.2 2.3	Dyżury informacyjno-interwencyjne Wywiady środowiskowe w społecznościach zagrożonych przemocą Dostarczenie wiedzy sołtysom i radnym z zakresu przemocy	Członkowie Zespołu Interdyscyplinarnego odpowiedzialni za realizację PROGRAMU: GOPS, PCPR, POLICJA, STRAŻ GMINNA, URZĄD GMINY DARŁOWO, PLACÓWKI OŚWIATOWE, ORGANIZACJE POZARZĄDOWE
3.	Zbieranie i analizowanie informacji dot. zjawiska przemocy i rejestracja faktów	3.1 3.2 3.3	Diagnoza zjawiska przemocy Opracowanie nowego raportu który będzie niezbędny do ewidencji systemu Przygotowanie sprawozdań przedstawionych wójtowi gminy	Członkowie Zespołu Interdyscyplinarnego odpowiedzialni za realizację PROGRAMU: GOPS, PCPR, POLICJA, STRAŻ GMINNA, URZĄD GMINY DARŁOWO, PLACÓWKI OŚWIATOWE, ORGANIZACJE POZARZĄDOWE

Wskaźniki:

- liczba osób biorących udział w szkoleniach
- ilość wprowadzonych zmian modernizujących program
- zmniejszająca się liczba rodzin tzw. „specjalnego traktowania”
- liczba posiedzeń Zespołu Interdyscyplinarnego

ZASADY FINANSOWANIA

Realizacja środków nastąpi po przez wykorzystanie:

1. Środków finansowych na realizację zadań własnych gminy Darłowo
2. Środków finansowych pozyskiwanych z zezwoleń lub sprzedaży alkoholu
3. Wykorzystanie zasobów różnych instytucji włączonych w Program
4. Środki finansowe pozyskiwane z szeroko rozumianych programów

Załącznik nr 1

PRZEMOC W RODZINIE

Od 2012 roku zmienił się system rejestracji statystycznej w związku z przemocą domową, stąd też inna forma prezentacji danych. poniższe liczby dotyczą działań podjętych w procedurze „Niebieskie Karty” **wyłącznie przez Policję** (bez danych z działalności innych, upoważnionych do zwalczania przemocy domowej, podmiotów pozapolicyjnych). **Dane za rok 2015**

Liczba wypełnionych formularzy „Niebieska Karta”	75 479 (w tym 61 121 wszczynających procedurę i 14 358 dotyczących kolejnych przypadków w trakcie procedury)
Ogólna liczba ofiar przemocy	97472
Liczba ofiar - kobiet	69 358
Liczba ofiar - mężczyzn	10 732
Liczba ofiar - małoletnich	17 382
Ogólna liczba osób podejrzewanych o przemoc	76 018
Liczba podejrzewanych sprawców – kobiet	5 243
Liczba podejrzewanych sprawców - mężczyzn	70 469
Liczba podejrzewanych sprawców - nieletnich	306
Ogólna liczba podejrzewanych sprawców będących pod wpływem alkoholu	48 830
Podejrzewani sprawcy pod wpływem alkoholu - kobiety	1 972
Podejrzewani sprawcy pod wpływem alkoholu mężczyźni	46 819
Podejrzewani sprawcy pod wpływem alkoholu - nieletni	39

Liczba dzieci umieszczonych w nie zagrażającym im miejscu (np. rodzina zastępcza, dalsza rodzina, placówka opiekuńcza)	275
--	-----

Dane za rok 2014

Liczba wypełnionych formularzy „Niebieska Karta”	77 808 (w tym 63 467 wszczynających procedurę i 14 341 dotyczących kolejnych przypadków w trakcie procedury)
Ogólna liczba ofiar przemocy	105 332
Liczba ofiar - kobiet	72 786
Liczba ofiar - mężczyzn	11 491
Liczba ofiar - małoletnich	21 055
Ogólna liczba osób podejrzewanych o przemoc	78 489
Liczba podejrzewanych sprawców – kobiet	5 301
Liczba podejrzewanych sprawców - mężczyzn	72 791
Liczba podejrzewanych sprawców - nieletnich	397
Ogólna liczba podejrzewanych sprawców będących pod wpływem alkoholu	50 073
Podejrzewani sprawcy pod wpływem alkoholu - kobiety	1 969
Podejrzewani sprawcy pod wpływem alkoholu mężczyźni	48 055
Podejrzewani sprawcy pod wpływem alkoholu - nieletni	49

Liczba dzieci umieszczonych w nie zagrażającym im miejscu (np. rodzina zastępcza, dalsza rodzina, placówka opiekuńcza)	346
--	-----

Dane za rok 2013

Liczba wypełnionych formularzy „Niebieska Karta”	61 047 (w tym 50 934 wszczynających procedurę i 10 113 dotyczących kolejnych przypadków w trakcie procedury)
Ogólna liczba ofiar przemocy	86 797
Liczba ofiar - kobiet	58 310
Liczba ofiar - mężczyzn	9 233
Liczba ofiar - małoletnich	19 254
Liczba wypełnionych formularzy „Niebieska Karta”	61 047 (w tym 50 934 wszczynających procedurę i 10 113 dotyczących kolejnych przypadków w trakcie procedury)
Ogólna liczba osób podejrzewanych o przemoc	61 450
Liczba podejrzewanych sprawców – kobiet	4 440
Liczba podejrzewanych sprawców - mężczyzn	56 755
Liczba podejrzewanych sprawców - nieletnich	255
Ogólna liczba podejrzewanych sprawców będących pod wpływem alkoholu	37 650
Podejrzewani sprawcy pod wpływem alkoholu - kobiety	1 289
Podejrzewani sprawcy pod wpływem alkoholu mężczyźni	36 327
Podejrzewani sprawcy pod wpływem alkoholu - nieletni	34
Liczba dzieci umieszczonych w nie zagrażającym im miejscu (np. rodzina zastępcza, dalsza rodzina, placówka opiekuńcza)	426

Dane za rok 2012

Liczba wypełnionych formularzy „Niebieska Karta”	51 292 (w tym 44 146 wszczynających procedurę i 7 146 dotyczących kolejnych przypadków w trakcie procedury)
Ogólna liczba ofiar przemocy	76 993
Liczba ofiar - kobiet	50 241
Liczba ofiar - mężczyzn	7 580
Liczba ofiar - małoletnich	19 172
Ogólna liczba osób podejrzewanych o przemoc	51 531
Liczba podejrzewanych sprawców – kobiet	3 522
Liczba podejrzewanych sprawców - mężczyzn	47 728
Liczba podejrzewanych sprawców - nieletnich	281
Liczba wypełnionych formularzy „Niebieska Karta”	51 292 (w tym 44 146 wszczynających procedurę i 7 146 dotyczących kolejnych przypadków w trakcie procedury)
Ogólna liczba podejrzewanych sprawców będących pod wpływem alkoholu	31 387
Podejrzewani sprawcy pod wpływem alkoholu - kobiety	1 005
Podejrzewani sprawcy pod wpływem alkoholu mężczyźni	30 333
Podejrzewani sprawcy pod wpływem alkoholu - nieletni	49
Liczba dzieci umieszczonych w nie zagrażającym im miejscu (np. rodzina zastępcza, dalsza rodzina, placówka opiekuńcza)	527

Liczba ofiar przemocy domowej wg. procedury "Niebieskiej Karty"

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Liczba ofiar przemocy domowej ogółem	156.788	157.854	130.682	139.747	132.796	134.866	113.546
w tym: kobiety	91.374	91.032	76.162	81.985	79.811	82.102	70.730
w tym: mężczyźni	10.387	10.313	8.556	10.664	11.728	12.651	10.718
dzieci do lat 13	37.227	38.233	31.001	31.699	27.502	26.802	21.394
małoletni od 13 do 18 lat	17.800	18.276	14.963	15.399	13.755	13.311	10.704

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Liczba ofiar przemocy domowej ogółem	96.955	116.644	113.793	127.515	137.299	150.266
w tym: kobiety	55.214	67.678	66.991	74.366	80.185	88.388
w tym: mężczyźni	4.239	5.606	5.589	7.121	7.527	9.214
dzieci do lat 13	23.929	27.820	26.305	30.073	32.525	35.137
małoletni od 13 do 18 lat	13.546	15.540	14.908	15.955	17.062	17.527

Liczba sprawców przemocy domowej

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Liczba sprawców przemocy domowej ogółem	97.142	96.775	81.743	86.568	81.472	83.390	71.914
w tym: kobiety	4.153	4.074	3.632	3.942	3.926	3.981	3.471
w tym: mężczyźni	92.776	92.526	77.937	82.425	77.326	79.204	68.248
nieletni	213	175	170	201	220	205	195

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Liczba sprawców przemocy domowej ogółem	56.847	70.457	69.138	76.991	83.330	91.920
w tym: kobiety	1.838	2.571	2.361	2.903	2.861	3.501
w tym: mężczyźni	54.669	67.309	66.376	73.759	80.233	88.180
nieletni	340	577	401	329	236	239

Liczba przeprowadzonych interwencji Policji

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Interwencje domowe ogółem	608.751	620.662	718.819	658.651	573.834	586.062	584.279
w tym dotyczące przemocy w rodzinie	96.773	96.099	81.403	86.455	81.415	83.488	70.867

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Interwencje domowe ogółem	376.538	479.602	482.007	559.387	593.727	610.941
w tym dotyczące przemocy w rodzinie	72.031	86.146	86.545	96.449	85.512	92.495

Liczba sprawców przemocy domowej będących pod wpływem alkoholu

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Liczba sprawców przemocy domowej będących pod wpływem alkoholu ogółem	74.633	74.772	63.303	61.991	54.201	54.030	45.274
- kobiety	2.255	2.126	2.073	1.949	1.769	1.694	1.352
- mężczyźni	72.315	72.588	61.085	59.987	53.379	52.297	43.892
- nieletni	63	58	145	55	53	39	30
W tym: przewieziono do Izb Wyrzeźwień	19.521	18.536	15.875	15.434	13.062	12.789	9.965
- kobiety	657	630	481	476	482	496	348
- mężczyźni	18.848	17.889	15.405	14.951	12.569	12.284	9.613
- nieletni	16	17	7	7	11	9	4
W tym: przewiezieni do policyjnych pomieszczeń dla zatrzymanych do wyrzeźwienia	21.162	23.624	20.769	22.502	22.806	23.846	21.201
- kobiety	423	465	452	527	584	573	542
- mężczyźni	20.726	23.148	20.299	21.958	22.202	23.359	20.646
- nieletni	13	11	18	17	20	19	13

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Liczba sprawców przemocy domowej będących pod wpływem alkoholu ogółem	48.459	58.664	56.058	60.884	64.064	70.203
- kobiety	-	-	-	-	1.305	1.780
- mężczyźni	-	-	-	-	62.690	68.382
- nieletni	-	-	-	-	69	41
W tym: przewieziono do Izb Wyrzeźwień	25.647	31.655	29.874	31.650	19.521	20.745
- kobiety	-	-	-	-	297	471
- mężczyźni	-	-	-	-	19.217	20.264

- małoletni	-	-	-	-	7	10
W tym: przewiezieni do policyjnych pomieszczeń dla zatrzymanych	-	-	-	-	16.524	18.566
- kobiety	-	-	-	-	180	238
- mężczyźni	-	-	-	-	16.340	18.308
- nieletni	-	-	-	-	4	20

Liczba skierowanych przez policjantów informacji o ujawnionych przypadkach przemocy do różnego rodzaju instytucji i organizacji

Miejsce kierowania informacji	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ośrodki pomocy społecznej	19.973	27.249	27.370	37.172	39.269	44.067	42.811
gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych	21.789	26.237	24.624	27.837	26.426	27.616	25.213
placówki służby zdrowia	724	743	737	885	913	175	4
placówki szkolno-wychowawcze	806	915	846	919	-	-	-
organizacje pozarządowe	2.227	3.341	4.311	5.800	7.637	11.725	8.876
inne	11.646	16.250	17.033	23.524	27.331	26.289	24.926
RAZEM	57.165	74.735	74.921	96.137	101.576	109.872	101.830

Miejsce kierowania informacji	1999	2000	2001	2002	2003	2004
ośrodki pomocy społecznej	7.922	8.161	8.313	9.149	12.389	17.638
gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych	10.807	13.295	14.105	15.325	19.521	20.487
placówki służby zdrowia	374	459	419	429	423	526
placówki szkolno-wychowawcze	512	764	727	566	781	781
organizacje pozarządowe	230	381	479	259	535	1.261
inne	2.785	4.386	14.105	5.366	7.139	9.331
RAZEM	22.630	27.446	38.148	31.094	40.788	50.029

PRZEWODNICZĄCY
RADY GMINY DARŁOWO

Grzegorz Hejno